

บทที่ 1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

องค์การอนามัยโลก ได้ให้ความหมายของคำว่าสุขภาพดี ว่าไม่เพียงแต่ปราศจากโรคเท่านั้น แต่ยังรวมถึง การมีสุขภาพกายและใจที่ดี รวมทั้งอยู่ในสังคมที่ดีด้วย นั้นหมายถึง มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะมีสุขภาพที่ดีได้เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะบริการสาธารณสุข ซึ่งเป็นบริการขั้นพื้นฐานที่ทุกคนควรจะได้รับตามสิทธิมนุษยชน เด็กพิการถือเป็นทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ ที่จะต้องได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานเพื่อการมีสุขภาพที่ดี และมีชีวิตอยู่ร่วมในสังคมได้ แต่เนื่องด้วยความพิการเป็นอุปสรรคในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมในกิจการต่างๆในสังคม จึงสมควรที่จะช่วยส่งเสริมให้มีสุขภาพที่ดี และ แข็งแรง สามารถพัฒนาสมรรถภาพของตนเอง พึ่งพาตนเองได้ตามศักยภาพ และมีชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข ปัญหาสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญในกลุ่มเด็กพิการเหล่านี้มากโดยเฉพาะปัญหาทันตสุขภาพ จากการสำรวจสภาวะทันตสุขภาพในหลายประเทศ พบว่ากลุ่มเด็กพิการจะมีปัญหาทันตสุขภาพมากกว่ากลุ่มเด็กปกติ เช่น ในเมืองบอมเบย์ ประเทศอินเดีย เด็กปกติมีอัตราความชุกการเกิดโรคปริทันต์ร้อยละ 54.37 ในขณะที่เด็กพิการพบมากถึงร้อยละ 95-100 (Vyas และ Damle, 1991) เช่นเดียวกับการศึกษาในเมืองไนโรบี ประเทศ เคนย่า เด็กพิการอายุระหว่าง 5-15 ปีร้อยละ 37 ที่มีคราบจุลินทรีย์ทุกจุดที่ตรวจ และ พบฟันผุร้อยละ 44 มีค่าเฉลี่ยฟันผุ ถอน อุด (DMFT) 0.8 โดยความรุนแรงของโรคเพิ่มขึ้นตามอายุ (Ohito, F.A. et al, 1993)

ในประเทศไทย จากการสำรวจสภาวะทันตสุขภาพเด็กนักเรียนพิการหุนหนักตาบอดทั่วประเทศในปี พ.ศ.2536 เด็กพิการมีปัญหาทันตสุขภาพทั้งในโรคฟันผุและโรคปริทันต์ สูงกว่าเด็กปกติมาก ในเด็กหุนหนักอายุ 6 ปี เป็นโรคฟันแท้ผุร้อยละ 34.8 ในขณะที่เด็กปกติเป็นโรคฟันผุร้อยละ 19.2 นักเรียนหุนหนักอายุ 12 ปี เป็นโรคฟันผุร้อยละ 75 เฉลี่ยฟันผุคนละ 2.3 ซี่ต่อคน ในนักเรียนปกติเป็นโรคฟันผุร้อยละ 49.2 เฉลี่ยคนละ 1.5 ซี่ต่อคน ส่วนโรคปริทันต์ของเด็กนักเรียนตาบอดอายุ 18 ปี มีหินปูนร้อยละ 96.2 ในขณะที่นักเรียนปกติมีร้อยละ 87.3 (กองทันตสาธารณสุข, 2536)

ในโรงเรียนศึกษาพิเศษ จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนพิการหุนหนักตาบอดตั้งแต่วัยอ่อนปานกลางขึ้นไป ก็พบว่ามีปัญหาทันตสุขภาพเช่นเดียวกัน จากการตรวจสภาวะ

ทันตสุขภาพในโรงเรียนพบว่า เด็กนักเรียนซึ่งอยู่ในช่วงอายุ 6-14 ปีเป็นโรคปริทันต์ในระดับเหงือก อักเสบร้อยละ 99.9 มีฟันผุในฟันแท้ร้อยละ 64.44 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่, 2541) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสภาวะทันตสุขภาพในเด็กนักเรียนปกติที่มีโรคฟันผุในฟันแท้ในกลุ่มอายุ 6 ปี ร้อยละ 8.5 กลุ่มอายุ 12 ปี ร้อยละ 59.1 กลุ่มอายุ 17-19 ปี ร้อยละ 61.1 ในส่วนของโรคปริทันต์ ในกลุ่มอายุ 12 ปี และ 17-19 ปี มีเหงือกอักเสבר้อยละ 94.8 และ 91.9 ตามลำดับ (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่, 2539) จะเห็นว่าเด็กพิการมีปัญหาทันตสุขภาพสูงกว่าเด็กปกติ และเป็นกลุ่มที่ต้องให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาเช่นเดียวกัน

ผลจากการเกิดปัญหาโรคในช่องปากในเด็กพิการจะทำให้เกิดปัญหาตามมาอีกหลายประการทั้ง ปัญหาด้านโภชนาการ ปัญหาสุขภาพร่างกายทั่วไป ส่งผลให้มีพัฒนาการทั้งทางสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย เป็นไปได้ช้าลง การฝึกปฏิบัติและการเรียนรู้ในการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมไม่สามารถประสบผลสำเร็จได้ ทำให้เด็กพิการไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เป็นภาระให้กับครอบครัว และยังคงเป็นปัญหาในสังคม ก่อให้เกิดการสูญเสียทางสังคม และ เศรษฐกิจ เป็นอย่างยิ่ง ในการที่จะทำให้เด็กพิการมีสภาวะทันตสุขภาพที่ดี ประสบกับปัญหามากมาย ปัญหาทันตกรรมในเด็กพิการ ส่วนหนึ่งมาจากประสิทธิภาพการดูแลสุขภาพช่องปากไม่ดีเนื่องมาจากการรับรู้และทักษะการปฏิบัติ อีกประการหนึ่งการรักษาทางทันตกรรมในเด็กพิการยังจำกัดอยู่ในวงแคบเท่านั้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการด้วยกัน โดยเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ ของครอบครัว การขาดแคลนความรู้ทางทันตสุขภาพ ทักษะคนดี ค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับปัญหาทันตสุขภาพเป็นปัญหารองจากปัญหาและความจำเป็นอื่นๆ ตลอดจนการขาดแคลนทันตแพทย์ที่จะให้การดูแลรักษาแก่เด็กพิการ รวมทั้งกลไกของรัฐเองยังไม่เข้าถึงเด็กในกลุ่มนี้อย่างจริงจัง การให้บริการรักษาทางทันตกรรมดังเช่นที่ผ่านมาไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพ เพราะเป็นการรักษาที่ต้องพึ่งพาทันตบุคลากรเพียงอย่างเดียว การที่จะทำให้มีทันตสุขภาพที่ดีได้ยาวนาน จะต้องให้ความสำคัญของการส่งเสริมทันตสุขภาพ การดูแลทันตสุขภาพด้วยตนเอง ให้การส่งเสริมป้องกันอย่างจริงจัง เพื่อให้เด็กกลุ่มนี้สามารถดูแลตนเองได้ มีพัฒนาการได้มากที่สุดที่ควรจะเป็น และไม่เป็นปัญหาในสังคมต่อไป

ในการแก้ไขปัญหามา กองทันตสาธารณสุขได้จัดทำโครงการพัฒนาการดูแลทันตสุขภาพนักเรียนหูหนวก ตาบอดทั่วประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงการดำเนินงาน และในโรงเรียนศึกษาพิเศษ จังหวัดแพร่ ก็ได้มีการดำเนิน โครงการเฝ้าระวังและส่งเสริมทันตสุขภาพในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้รับการดูแลทันตสุขภาพอย่างเหมาะสมเป็นระบบ และ ต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองต่อแผนพัฒนาการสาธารณสุข ฉบับที่ 7 ซึ่งได้

กำหนดให้กลุ่มผู้พิการเป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งที่จะต้องเร่งรัด และ พัฒนาการดำเนินงาน ทันท
 สาธารณสุข

ทันตแพทย์เป็นบุคลากรทางสาธารณสุขที่จะต้องมีส่วนร่วมในการร่วมแก้ไขปัญหาทันต
 สุขภาพในเด็กกลุ่มนี้ และ ต้องมีส่วนช่วยในการส่งเสริมทันตสุขภาพ เพื่อให้เด็กสามารถดูแล
 ตนเองได้ มีทันตสุขภาพที่ดีได้ตลอดไป อีกประการหนึ่ง แผนการขยายการดำเนินงานในโรงเรียน
 ศึกษาพิเศษ จังหวัดแพร่ จะมีการรับเด็กพิการหูและสติปัญญาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆในแต่ละปี ผู้ศึกษาจึง
 สนใจที่จะศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพ เพื่อนำผลที่ได้จากการ
 ศึกษาไปขยายผลในการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพเพื่อให้เกิด
 ประสิทธิภาพ และมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและจริงจัง เพื่อรองรับเด็กนักเรียนที่จะเพิ่ม
 จำนวนขึ้นในปีต่อไป.

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วัตถุประสงค์หลัก

เพื่อศึกษา แนวทางการส่งเสริมสุขภาพช่องปากแนวใหม่ ในโรงเรียนศึกษาพิเศษ

จังหวัดแพร่

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อศึกษาบทบาทของ กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องโดยตรงและ กลุ่มชุมชนที่มีผลต่อ
 การส่งเสริมสุขภาพ ในโรงเรียนศึกษาพิเศษ
2. เพื่อประเมินสถานการณ์ปัจจุบันและความเป็นไปได้ในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ
 แนวใหม่ ในโรงเรียนศึกษาพิเศษ
3. เพื่อให้ได้กลยุทธ์ที่เหมาะสม ในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนศึกษาพิเศษ

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

การส่งเสริมทันตสุขภาพแนวใหม่ หมายถึง กระบวนการส่งเสริมให้ประชาชนเพิ่ม
 สมรรถนะในการควบคุม และการพัฒนาสุขภาพของตนเอง ในการบรรลุซึ่งสุขภาพอันสมบูรณ์ทั้ง
 ทางร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยอาศัยกลยุทธ์ในการส่งเสริมสุขภาพตามกฎบัตรฮอตตาว่า ได้แก่

- (1). สร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ
- (2). สร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ
- (3). เสริมสร้างกิจกรรมของชุมชนให้เข้มแข็ง
- (4). พัฒนาทักษะส่วนบุคคล

(5). การปรับเปลี่ยนบริการสาธารณะ

โรงเรียนศึกษาพิเศษ จังหวัดแพร่ หมายถึง โรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งดำเนินการสอนนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับที่ช่วยเหลือตนเองได้ และนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ศึกษาในโรงเรียนศึกษาพิเศษจังหวัดแพร่ รวมทั้งบุคคล องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนศึกษาพิเศษ

ข้อตกลงเบื้องต้น

การส่งเสริมสุขภาพแนวเก่า เป็นการดำเนินงานภายใต้แนวคิดของการป้องกันโรค การลดการเกิดโรคเป็นหลัก โดยการพยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล เพื่อให้บรรลุถึงการไม่เป็นโรค โดยได้รับคำแนะนำจากบุคลากรสาธารณสุข ที่ยังคงมีทำงานอยู่ภายใต้ความคิดแบบแยกส่วน บทบาทของแต่ละคน จึงจำกัดอยู่เพียงเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ทันตแพทย์ เป็นบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะทางด้านโรคในช่องปาก ก็จะมีบทบาทในการให้การรักษา และป้องกันโรคในช่องปาก เป็นต้น

การส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ เป็นกระบวนการของการเพิ่มสมรรถนะให้คนเราสามารถควบคุมปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดสุขภาพ และเป็นผลให้บุคคลมีสุขภาพดีขึ้น ซึ่งอยู่ภายใต้แนวคิดของการให้ความสำคัญกับการมีสุขภาพที่ดี การส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคล สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงของสังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม เพื่อให้เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี การเปลี่ยนแปลงของปัจเจกบุคคลจึงอยู่ภายใต้ความคิดของตนเอง ไม่ได้เกิดจากการชักนำของผู้ใด บุคคลหลายกลุ่มจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วม ในการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่นี้ และมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างไปจากเดิม เช่นการที่แพทย์ให้การรักษาโรค ก็กลายเป็นผู้ที่คอยกระตุ้น และให้การช่วยเหลือ ประชาชนให้สามารถดูแลตนเองให้มีสุขภาพที่ดีได้

การส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ ยังเน้นในแนวคิดของสุขภาพองค์รวม เป็นการมองเรื่องของสุขภาพของปัจเจกบุคคลที่สัมพันธ์กันหมด ไม่ได้แยกส่วนต่างๆของร่างกาย และนอกจากนั้นเรื่องของสุขภาพยังมีความสัมพันธ์ กับ สังคม สิ่งแวดล้อมด้วย ดังนั้นบทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของสุขภาพ จึงเป็นบทบาทของทุกคนในสังคม

การศึกษานี้ กำหนดชื่อว่า แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ในโรงเรียนศึกษาพิเศษ จังหวัดแพร่ โดยได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสุขภาพในภาพรวม เนื่องจากการ

ส่งเสริมสุขภาพช่องปากจะเกิดขึ้นเพียงลำพังไม่ได้ เพราะในแนวคิดของการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมแล้ว สุขภาพช่องปากถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสุขภาพ ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าจึงมิได้เฉพาะเจาะจง หรือเน้นเฉพาะในส่วนของสุขภาพช่องปากเท่านั้น แต่สนใจที่จะศึกษา กระบวนการต่างๆ และ บริบทที่เกี่ยวข้อง กับ แนวทางการส่งเสริมสุขภาพในภาพรวม โดยให้สอดคล้องกับสุขภาพช่องปากเท่าที่จะสามารถทำได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นข้อมูลพื้นฐานที่สามารถนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนศึกษาพิเศษ
2. เพื่อได้แนวทางนำไปใช้ ในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมทันตสุขภาพในโรงเรียนศึกษาพิเศษ